

Geréb Anna:

## FISCH ÚR, A MUTATVÁNYOS MOZIS

Szomorú dokumentumregény

A valaha volt budapesti mozik nyomába eredve érdekes figurákba botlik az ember. Itt van mindjárt Fisch Ferencz, a mutatványos.

A varieté-történészek körében ismert a neve, de szerepel *Magyar Bálint* film- és *Lajta Andor* mozitörténetében, valamint *Kőhádi Zsolt*, illetve *Kelecsényi László* filmtörténeti írásaiban is. Lajta 1920-tól 1935-ig követi a családot (az özvegyet és fiát) évkönyveiben, mint a **Royal Vio** és a **Vilmos császár mozgó** tulajdonosai illetve engedélyesei.

Mégsem tudjuk, ki is volt valójában ez az ember, és mi minden történt vele.

Hála az Arcanumnak és a Hungaricanának, most megismerkedhetünk Fisch Ferencz horrorba fordult életével – a 19. századvég szórakoztatóiparának háttérében. És természetesen kilyukadunk a mozinál...

**Fisch Ferencz** (1845–1908) mesterségére nézve mechanikus, 1880-körül, Bajorországból csöppent Budapestre – mutatványosnak. Sátrával hamar helyet foglalt magának a városligeti vurstli mutatványos-során. Párt is itt talált magának, a szintén mutatványos Fuchs Erzsébet „varieté-primadonna” személyében, akivel 1882-körül kötött házasságot. Ősszel együtt szedték sátorfájukat, és vándorolták be az országot műsoraikkal, amely egyre látványosabb lett, több tánccal és énekkel. Egy idő után elkezdték magukat színháznak, konkrétan „Varieté Műszínháznak” nevezni, és már komplett kis darabokat, meséket produkáltak.

**A parkányi vásár tartama alatt.**

**FISCH**  
**VARIETÉ MŰSZINHÁZA**  
**BUDAPESTRÓL.**

1890. okt. 25-től okt. 28-ig  
naponta

**diszelőadás**

tartatik, minden délután I. előadás pont 4 órákor, II. előadás 7 és fél órákor. Záró-  
dékül minden előadásnál nagyszerű szelle-  
mek megjelenése

**A LORELEY,**

tündérek királynéja a sziklán. Vasárnapon  
több előadás. — Bővebbet közölnek a nagy  
fotografusok képekkel.

Helyárak :

**Zártszék 30 kr., I-eső hely 20 kr,**  
**II-ik hely 10 kr.**

Nagyrabecsült pártfogásért esedezik

**FISCH FERENCZ,**  
igazgató.

*Esztergom és Vidéke, 1890-10-26 / 86.szám<sup>1</sup>*

A „nagyszerű szellemek megjelenése” minden bizonnyal állóképek („diák”) laterna magicás kivetítése lehetett tüllfüggönyre.

Fischék pesti törzshelyükön, a Vurstliban merészebb produkcióval rémisztgettek, lett is botrány belőle:

<sup>1</sup> [https://library.hungaricana.hu/hu/view/Esztergom\\_es\\_Videke\\_1890/?pg=351&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/Esztergom_es_Videke_1890/?pg=351&layout=s)

### *Hipnotizálás a városligetben.*

„*Messalina fölébredt delejes álmából*“, — de a mi rendőrségünk nem, hanem türi, hogy a városligeti bumsztli-wurstli-praterban a főnti cimet ordítsa egy éhes komédiás, miután egy másik társa egy szép szőke lányt leold a vasrudról és jól meg rázza, hogy fölébredjen. Történik pedig az egész az u. n.: Varieté színház tingli-tanglja előtt és azért, hogy a bámész sokadalom zsebéből husz krajcárokat kitessékezzen és maga zsebébe sétáltasson a tulajdonos. Hogy mit művel azzal a szegény megkínzott szőke leánnyal az a lelketlen ember, az félig-meddig titok. Lehet, hogy hipnotizálja 12-szer naponta és valószínű, hogy még meg is mérgezi, miután elalvás előtt szagoltat szegény áldozattal valamit, a mitől a delejes Messalina elsáppad, elalszik, megdermed és bő nyálfolyás is jelentkezik néha; annyi azonban bizonyos, hogy az *egészségét tönkre teszi* szegénynek egészen, és ha már nagyon elsoványodott, akkor *eladja* egy másik kisebb igényű komédiásnak, mint a tavalyit, negyven forintért. A kiérdemesült omnibusz-lovakat is ilyen árért vették a wirstlisek. Azt a sok, kutyán-macskán vagy svábbogarakon megkönyörülő állattvédő lovagot jó volna tán megtanítani arra, hogy bár a munkások feleségein és leányaikon kívül, az u. n. fehér rabszolgákon és suszterinasokon több kínzás esik, mint bármelyik barmukon — azon-

ban egyetlen „*agyondelejezett*“ hölgy vére jobban égbe kiált“, mint millió rántott csirke vagy borju combja és „*éber*“ rendőrségünket a törvény paragrafusaira figyelmeztetni, hogy az ily visszaéléseknek utját állja.

*Humanus.*

*Pesti Hírlap, 1891. július (13. évfolyam, 178-208. szám) 1891-07-09 / 186. szám, 12-13.o.<sup>2</sup>*

Hamarosan megjött „egy beavatott” megnyugtató válasza:

<sup>2</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1891\\_07/?pg=141&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1891_07/?pg=141&layout=s)

## A közönség köréből.\*)

### *Hypnotizálás a városligetben.*

Tisztelt szerkesztő ur! Becses lapjának tegnapelőtti számában egy humanusan gondolkozó ur nagyon erélyesen kikel azon embertelen kínzás miatt, amit a városligeti variété színházban egy szép szőke leányon elkövetnek. Nemes fölháborodásában erős vádakkal illeti úgy a tulajdonost, mivel azt tenni merészeli, valamint az állatvédő-egyesületet, mivel azt észre nem veszi és a rendőrséget, mivel azt már régen be nem tiltotta. Humanus ur többek közt azt is mondja, hogy: egy agyondelejezett hölgy vére az égbe kiállt; igazán embertelenség volna hát meg nem könyörölni Humanus urnak oly melegen érző szívére. Vigasztalódjék meg tehát Humanus ur, nem titok az a mi azzal a szép leánynyal történik sem félig, sem egészen, nem is hypnotizálják őt napjában 12-szer és nem is mérgezik meg egyszer sem; ki is mérgezne

\*) E rovatban közérdekű felszólalásokat díjtalanul közlünk, de a felelősség a beküldőt terheli.

*A szerk.*

meg egy szép leányt?! Az egész látszólagos delejes álomnak a titka egy ártatlan kis gépezet, a mit Humanus urnak, hogy teljesen meg legyen nyugtatva szívesen megmutat a variété színház tulajdonosa. Nem árt az a kis produkció a kisasszony egészségének, a tönkre tevéséről meg pláne szó sem lehet, de sőt naponta formásabb alakot kap és ennek köszönhetette a múlt évben is az a kisasszony, aki ezt a produkciót végezte, hogy férjhez ment valakihez, aki szerelmes lett belé.

Végül még elég udvariatlanul megjegyzem, hogy az a szép leány bizony kacagott, midőn elolvasta azokat a keserves szenvedéseket, a miket olyan szépen elképzelt magának Humanus ur róla. A rendőrség is bizonyára mosolygott a dolgon, mert már jó eleve értesítve van a valódi tényállásról, nem marad tehát más hátra, mint hogy Humanus ur is nevéssen egy jót az egészen és tegye föl magában, hogy máskor alaposabban vizsgál meg egy dolgot, mielőtt az „égbe kiállt”.

Bunapest, 1891. jul. 10.

*Egy beavatott.*

*Pesti Hírlap, 1891. július (13. évfolyam, 178-208. szám) 1891-07-11 / 188. szám, 12.o.<sup>3</sup>*

Ám úgy látszik, a kételyeket ez nem csillapította le, ezért Fisch úr maga zárta le a vitát:

<sup>3</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1891\\_07/?pg=175&layout=s&query=v%C3%A1rosligetben](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1891_07/?pg=175&layout=s&query=v%C3%A1rosligetben)

*Még egyszer „Humánus“ urnak.*

Tisztelt szerkesztő ur! F. évi július 9-én kelt becses lapjában „Hipnotizálás a városligetben“ cím alatt megjelent felszólalásra vonatkozólag engedje kijelentennem a következőket: 1. a rendőrség egyik kiküldöttje, nevezetesen Fömmel kapitány ur, azonnal a cikk megjelenése után intézetemben megjelent, az állítólag megkínzott leányt és a hipnotizáló szerkezetet tüzetesen megvizsgálta és kijelentette, hogy a mutatvány semmiféle egészségi hátránnyal nem jár s minthogy ezen produkció azóta mindennap ismételtetik, „Humánus“ urnak közleménye már ez által is meg van cáfolva; 2. ezen színiépület előtti mutatványért sem 20 kr, sem egyéb összeg nem fizettetik, mert ezzel csak a színelőadás kezdete jeleztetik, hová kiki tetszés szerint bemehet és csak akkor fizet beléptidíjat; 3. a tavalyi „Messalinát“ el nem adtam, — a mint azt egyáltalában el sem adhattam — mivel ő férjhez ment és férjét a külföldre követte; 4. midőn a fenti cikkben foglalt, reám nézve sérelmes kifejezéseket visszautasítom, egyuttal fentartom a jogot, hogy a cikk beküldője ellen a törvényes lépéseket megtehessem. — Kiváló tisztelettel

Budapest, 1891. július 10.

*Fisch Ferenc*

„Városligeti Variété-színház“  
igazgatója és tulajdonosa.

*Pesti Hírlap, 1891. július (13. évfolyam, 178-208. szám) 1891-07-12 / 189. szám, 11.o.*<sup>4</sup>

Jól ment Fisch Ferencz mutatványos szekere, és 1892 májusában megnyitotta német nyelven játszó **Variété Színházát** a mai Vidám Park helyén.<sup>5</sup> A kőbódé egész jól nézett ki:

<sup>4</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1891\\_07/?pg=190&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1891_07/?pg=190&layout=s)

<sup>5</sup> *Városliget lexikon - minden, amit a Városligetről tudni érdemes* lásd:

<http://varosliget.info/index.php/component/glossary/V%C3%A1rosliget-lexikon-1/F/>



Képeslap<sup>6</sup>

Ide már vendégművészeket is lehetett hívni.

**VARIÉTÉ színház**  
**a városligeti népligetben.**

Naponta délután 4 órától kezdve késő estig folytonos előadás, minden előadás változatos műsorral.  
**Fellépnek a jelenkor legkiválóbb művészei.**  
 Megemlítendő az **elektromos demonstráció.**  
 Fellépte **Dalos Margit** k. a. magyar énekesnőnek.  
 Minden előadás záradékul nagyszerű szellemidézés.  
 Helyárak : I. hely **20 kr.**, II. hely **15 kr.**, III. hely **10 kr.**

8320 Kiváló tisztelettel  
**FRISCH FERENCZ**, igazgató.

Pesti Hírlap, 1892. június (14. évfolyam, 152-180. szám) 1892-06-12 / 162. szám, 20.<sup>7</sup>

Wiedermanné Dallos Margitról többet egyelőre nem tudunk. A „k. a.” talán királyi akadémiai jelent. Az „elektromos demonstráció” megerősíti a gyanút, hogy nagyobb teljesítményű csodalámpás vetítővel (vagyis *egyedi képek* „diavetítésével”) ment a „szellemidézés”.

Egy évvel később „tündéres villanyos világítást” kapott az elegáns bódé. A tulaj büszke is volt rá:

<sup>6</sup> Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Fotótára, 194. számú kép

<sup>7</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1892\\_06/?pg=219&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1892_06/?pg=219&layout=s)

**FISCH F. első budapesti**  
**Varieté színháza**  
 a városligetben (népliget).  
 Naponként d. u. 4 órától (vasárnapokon és ünnepeken 3 órától) kezdve nagy nemzetközi 6724  
**művész előadások.**  
 A variété-színház a városliget látogatóinak legkedvesebb szórakozási helye. Változatos, neveltető magyar és német bohózatok. érdekes látványosságok és humoros mutatványok. Az épület ismertető jele tündéres  
**villanyos világítás.**  
 Belépti díj: I. hely 20 kr., II. hely 15 kr., III. hely 10 kr.

*Pesti Hírlap, 1893. április (15. évfolyam, 90-118. szám) 1893-04-23 / 111. szám, 23.o.<sup>8</sup>*

Amikor a reklámban Fisch Ferencz *elsőnek* titulálja Varieté Színházát a Városligetben – nem túloz. Még három évvel később, 1896-ban is csak az ő variétéje állott a szórakozni vágyók rendelkezésére a Vurstliban.<sup>9</sup> (Egyéb színházféleségek persze már korábban, **Feld** Zsigmond 1874-ben létrehozott, német nyelvű **Városligeti Színkörétől** kezdve megjelentek itt,<sup>10</sup> de kimondottan énekes-táncos revü-szerű látványosság még nem volt.)

Hogy milyen volt a színvonal? Árukkodjon erről ez a korabeli „kritika”:

**Panaszkönyv.**  
**Egy német zengeráj.**  
 T. szerkesztő ur!

A minap két gyermekemmel a városligeti népligetben voltam és a többi bolondságok közt betévedtem a Variété-színházba is. Minthogy a falragaszokon bűvészeket, akrobatákat, és zenebohócokat hirdettek, egészen gyanútlanul mentem be. De sajnos, akrobaták helyett arcátlan némberek frivol német kuplékkal mulattatták a közönséget. A helyiség tömörsége miatt nem távozhattam, s kénytelen voltam végighallgatni az előadást. Ha az eddig hallott dolgok szemtelenek és frivolak voltak, a végül előadott bohózat valóságos merénylet a magyar nemzet és nyelv ellen. Igen, mert a darab nyelvünket és nemzetünket csufolja, s a német virtust dicsőíti, akár csak egy sulferájnos német városban. Szégyenünkre legyen mondva, hogy a legnagyobb részt fiatal diákokból álló közönség nem tartotta szükségesnek e féromfi ellen tüntetni. Minek is állit a főváros óriási költségekkel népiskolákat, ha megengedi, hogy a nép és gyermekek számára való mulatóterületeken botrányos lebujok rontsák és németesítsék.

Tisztelettel  
 K. dr.

<sup>8</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1893\\_04/?pg=448&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1893_04/?pg=448&layout=s)

<sup>9</sup> Alpár Ágnes: A Városliget színházai. OSZMI, Budaöest, 2001. 66.o.

<sup>10</sup> Alpár Ágnes: A Városliget színházai. OSZMI, Budaöest, 2001. 124-125.o.

Ám a dühös nézők nem elégedtek meg ennyivel.

— (Fenyegetett színháztulajdonosok.) A városligeti Varieté-színház tulajdonosai, Fisch Ferenc és Erzsébet, egymást követő 15 napon keresztül naponként kaptak egy-egy fenyegető levelet, mely a „tizes összeesküvő bizottság“ aláírással van ellátva.

Ez a „tizes összeesküvő bizottság“, mely alatt nyilván egy unatkozó diák lappang, azzal fenyegeti a Varieté tulajdonosait, hogy ha erkölcsös darabokat nem adnak elő, s ha tovább is német nyelven gajdolnak, akkor először is halálnak halálával halnak meg, másodsor a levegőbe fognak röpíttetni, még pedig dinamittal. — A Varieté tulajdonosai — mivel komolyan attól tartanak, hogy egy reggel a felhők közt ébrednek fel — az ismeretlen nihilisták ellen jelentést tettek a rendőrségnél.

Pesti Hírlap, 1893. augusztus (15. évfolyam, 210-240. szám) 1893-08-05 / 214. szám, 6-7.o.<sup>12</sup>

Fisch úr igyekszik minél kevesebb szöveget előadni, leginkább balettre szorítkozik.

**VARIÉTÉ-SZINHÁZ**  
városliget (népliget).  
**Ma és mind nnap nagy előadás.**  
Különösen felemlitendő:  
**A hazátlanok éjszallása**  
nagy látványos ballett Faludi V.-től, előadva 26 személy által, ugyszintén minden szerzodtetett művészi erő fellépte.  
Naponként 3 előadás: 4, 6 és 7 1/2 óraker.  
Helyáarak mint rendszeren.

Pesti Hírlap, 1894. április (16. évfolyam, 91-120. szám) 1894-04-14 / 104. szám, 19.o.<sup>13</sup>

Vagy az ilyesféle paródiákra, mert mást nem tudok elképzelni:

<sup>11</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap\\_1893\\_07/?pg=406&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap_1893_07/?pg=406&layout=s)

<sup>12</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1893\\_08/?pg=70&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1893_08/?pg=70&layout=s)

<sup>13</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1894\\_04/?pg=282&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1894_04/?pg=282&layout=s)



**Variété-színház**  
a városligetben (népliget).  
Igazgató: FISCH FERENC.  
Ma 1894. ápril 22-én és naponta: 7365  
**„Szöktetés a serailból“.**  
Nagy keleti operette, írta Maurice K., zenéjét összeállította Kunody K.  
SZEMÉLYEK :  
Flekeles pasa . . . Maurice K.      Zuleika      Angyal k. a.  
Achmed pasa . . . Baumann      Ráchel      Schönau k. a.  
Arabella . . . Kalich k. a.      Zora      Bertye  
Miss Bess . . . Percel k. a.      Lea      Arany  
Valida . . . Lindau M.      Sába      Helfer  
Lizi . . . Kiss      Kus effendi, ennuch . . . Herbst  
Száli . . . Marizza      Mirza, rabszolga-kereskedő Musil  
Hohentrau Arthur Váradi  
Történik Konstantinápolyban.  
Nagy bajadértánc, rendezői Faludy Vilmos balletmester.  
**Rendes bemeneti díjak.**

*Pesti Hírlap, 1894. április (16. évfolyam, 91-120. szám) 1894-04-22 / 112. szám, 24.o.<sup>14</sup>*

**Variété-színház**  
a városligetben (népliget).  
**Ma és naponként nagy művész-előadás, teljesen új**  
műsorral.  
Az összes szerződött művészi erők fellépte.  
Különösen felemlítendők : „**A mestermű**“, nagy fantasztikus látványos ballett, Faludi V.-tól, zenéje Kunody K.-tól. „**Szöktetés a Serailból**“, operett-travestia, fényes kiállításal, zenéje és rendezése Kunody K.-tól. Továbbá fellépnek az elismert legjobb **zenebohók**, „**The Brothers Marzeth**“.  
Helyárok mint rendszeren. Az egész színház villamfénynyel van világítva.  
8799  
Tisztelettel  
**Fisch Ferenc**, igazgató

*Pesti Hírlap Pesti Hírlap, 1894. június (16. évfolyam, 152-181. szám) 1894-06-03 / 154. szám, 23.o.<sup>15</sup>*

Az ilyen operett-karikatúrákat szöveg nélkül nehéz elképzelni. És tény, hogy Fisch úr sosem tanult meg jól magyarul, ami elég nagy gondot okozott azután, hogy hivatalosan betiltották a német nyelvű előadásokat. A tiltó határozat ellen Fisch folyamodványt adott be a hatósághoz, amelyre csalódást keltő válasz érkezett:

<sup>14</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1894\\_04/?pg=451&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1894_04/?pg=451&layout=s)

<sup>15</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1894\\_06/?pg=58&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1894_06/?pg=58&layout=s)

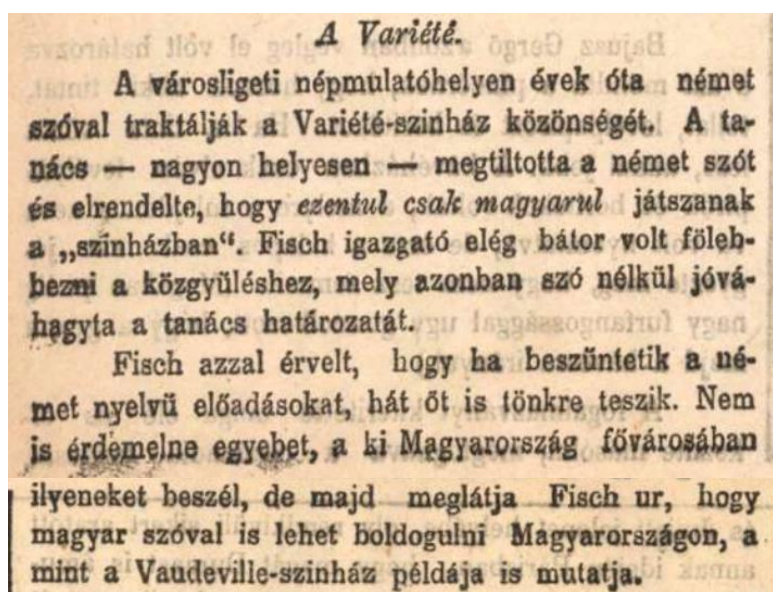
**371.** Tárgyaltatott a tanács 11.282/1895—VI. számú előterjesztése, Fisch Ferencnek városligeti műszínházában német nyelvű előadások tartását eltiltó tanácsi határozat ellen benyújtott fellebbezésére.

A közgyűlés a tanács javaslatához képest a márczius hó 14-én 9434/95. tan. sz. alatt kelt elsőfokú határozatának egész terjedelmében való fentartása mellett Fisch Ferencet abbéli kérelmével, hogy a tulajdonát képező városligeti műszínházban (variété) a folyó évi nyári időnyben is tarthasson német nyelvű előadásokat, elutasítja.

Miről az összes iratok visszaadása mellett a tanács további eljárás végett értesítettik.

*Budapest főváros közgyűlési jegyzőkönyvei 1873–1949 Budapest főváros törvényhatósági bizottsága közgyűlési jegyzőkönyvei 1895<sup>16</sup>*

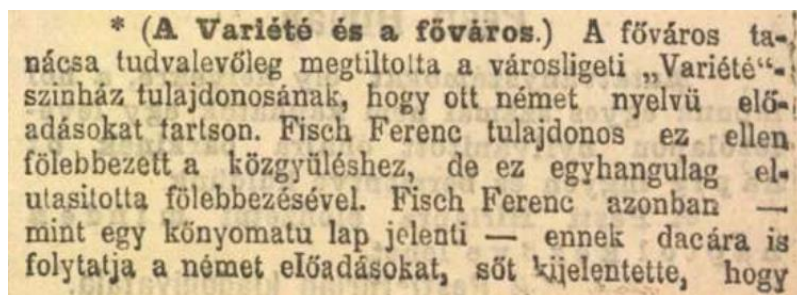
Fisch Ferenc fellebbezett a határozat ellen. Meg is kapta a magáét az újságban:



**A Variété.**  
A városligeti népmulatóhelyen évek óta német szóval traktálják a Variété-színház közönségét. A tanács — nagyon helyesen — megtiltotta a német szót és elrendelte, hogy *ezentúl csak magyarul* játszanak a „színházban“. Fisch igazgató elég bátor volt fölebbezni a közgyűléshez, mely azonban szó nélkül jóváhagyta a tanács határozatát.  
Fisch azzal érvelt, hogy ha *beszűntetik a német nyelvű előadásokat*, hát őt is tönkre teszik. Nem is érdemelne egyebet, a ki Magyarország fővárosában ilyeneket beszél, de majd meglátja Fisch ur, hogy magyar szóval is lehet boldogulni Magyarországon, a mint a Vaudeville-színház példája is mutatja.

*Pesti Hírlap, 1895. április (17. évfolyam, 90-118. szám) 1895-04-04 / 93. szám, 5.o.<sup>17</sup>*

A német nyelvű előadásokat betiltó végleges határozatot Fisch úr nem tartotta be, de hát mi mást is tehetett volna, ha egyszer nem tudott magyarul, hiába tiltakozott ellene a hazafias publikum.



\* (A Variété és a főváros.) A főváros tanácsa tudvalevőleg megtiltotta a városligeti „Variété“-színház tulajdonosának, hogy ott német nyelvű előadásokat tartson. Fisch Ferenc tulajdonos ez ellen fellebbezett a közgyűléshez, de ez egyhangulag elutasította fölebbezésével. Fisch Ferenc azonban — mint egy könyomatu lap jelenti — ennek dacára is folytatja a német előadásokat, sőt kijelentette, hogy

<sup>16</sup> [https://library.hungaricana.hu/hu/view/BPSZKJ\\_1895/?query=%22Fisch%20Ferenc%22&pg=543&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/BPSZKJ_1895/?query=%22Fisch%20Ferenc%22&pg=543&layout=s)

<sup>17</sup> [https://adplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1895\\_04/?pg=50&layout=s](https://adplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1895_04/?pg=50&layout=s)

mitsem ad a közgyűlés határozatára és csak azért is németül fog játszani. A főváros most a rendőrséghez fog fordulni, hogy szerezzen érvényt a közgyűlés határozatának. — Mi különben úgy tudjuk, hogy Fisch már szervezi a magyar társulatát, a mit okosabban is tesz, mintha a hatósággal és a magyarsággal szemben makacskodnék.

*Pesti Hírlap, 1895. április (17. évfolyam, 90-118. szám) 1895-04-07 / 96. szám, 8.o.*<sup>18</sup>

Ámde Fisch sem hagyta annyiban. Erősebb érdekérvényesítést vetett be, sikerrel:

**\* A főkapitány protekciója.** A Városligetben levő *Varieté*-orfeum igazgatója *Fisch* Ferenc tavaly óta zaklatja a fővárost, hogy engedje meg neki a német nyelvű előadások tartását. A főváros minden fóruma elutasította az igazgató kérelmét, amelyet most a főkapitány vett pártfogásába. A főkapitány ugyanis a főváros törvényhatóságának azt a határozatát, amelylyel német nyelvű előadások tartását megtagadta, megfélebbezte a belügyminiszterhez, mert — mint felebbezésében mondja — a fővárosnak nem volt joga a kérdéses ügyben határozni. A főkapitánynak igaza van, de felebbezésében tullött a célon. A fővárosnak mint házigazdának — a *Varieté* telke a fővárosé — joga van beleszólni abba, hogy a telkén mi történik; ezt a jogát a bérlővel kötött szerződése biztosítja. Joga van beleszólni annál inkább, mert a fővárosnak nincs szüksége a *Variété*beli német zengerájra. Ellenben a főkapitánynak sem joga, sem oka a fővárost a házigazda jogaiban megzavarni, amikor azoknak érvényesítésével tisztán a magyarságot és a jóizlést szolgálja. Az ügy különben a belügyminiszter elé kerül, alkalmasint nem a főkapitány és *Fisch* Ferenc javára dönt.

*Pesti Napló, 1895. június (46. évfolyam, 149-176. szám) 1895-06-05 / 152. szám, 7.o.*<sup>19</sup>

Több se kellett a „nép hangjának”:

<sup>18</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1895\\_04/?pg=113&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1895_04/?pg=113&layout=s)

<sup>19</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiNaplo\\_1895\\_06/?pg=60&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiNaplo_1895_06/?pg=60&layout=s)

— (Német szó a népligetben.) Szó, a mi szó, de bolondnak elég bolond dolog az, ami most a városliget produkciós részében történik. A tanács, a közgyűlés kitiltja a Variéte című színházból, a német szót, Fisch direktor pedig kutyába sem veszi a tilalmat és szépen tovább énekellet germán nyelven, mi több, az ugynevezett Vaudeville színház, mely eddig tisztán magyar volt, szintén kezd németesedni, és ott már most is működnek zengerek. Már a Barokaldi cirkusza is magyarul csalogatja a publikumot és ezekben az apró színházakban, ahol a köznépet szindarab-extraktumokkal, nótákkal, monologokkal mulattatják, ahol a magyarosodás ügyének ercs bástyákat lehetne és kellene létesíteni, megtűrik a germanizálást és a vele karöltve járó frivolításokat. Igazán bajos meghatározni, hogy ki szégyelje magát jobban: a fővárosi hatóság, amely oly tehetetlen, azok a direktorok, akik magyarok pénzén hiznak és németül játszanak, vagy a közönség, amely az ilyen germán dolgokat megtűri és meghallgatja.

*Pesti Hírlap, 1895. június (17. évfolyam, 149-176. szám) 1895-06-06 / 153. szám, 7.o.<sup>20</sup>*

A cikkben említett, szintén a Vurstliban működő konkurens **Vaudeville Színház** sűgóból<sup>21</sup> fotóssá, majd színházigazgatóvá avanszált **Horváth Zsigmond** tehát tudta, mi a megoldás, ha vissza akarja csábítani a német bohóságokat előnyben részesítő közönséget: ők is átváltak németre:

\* (Német szó a népligetben.) Horváth Zsigmond, a „Vaudeville színház“ igazgatója nyilatkozat közlésére kér föl minket, melyben kijelenti, hogy színházában csak azért szerepeltet néhány német énekest, mert különben nem győzi a konkurenciát a Variéte-színházzal, ahol elejétől fogva német volt a szellem és ahol a hatóság elnézése folytán most is német produkciókkal csalogatják a publikumot, melynek jó része még mindig szívesen veszi be a germán szót. Horváth Zsigmond örömet küszöböli ki majd a német szót az ő színházából, ha a konkurens vállalatoknak is lehetetlenné teszik a német produkciókat. Horváth Zsigmond nyilatkozata enyhítő körülményeket hoz föl a maga eljárása mellett, de még keményebb ítéletet provokál a tehetetlen és nevetséges szerepet játszó fővárosi hatósággal szemben.

*Pesti Hírlap, 1895. június (17. évfolyam, 149-176. szám) 1895-06-08 / 155. szám, 4.o.<sup>22</sup>*

<sup>20</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1895\\_06/?pg=98&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1895_06/?pg=98&layout=s)

<sup>21</sup> Alpár Ágnes Városliget színházai, OSZMI 2001. 29.o

<sup>22</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1895\\_06/?pg=133&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1895_06/?pg=133&layout=s)

Ez persze nem megoldás, Fisch úr lesz kénytelen engedni, és egyre több magyar szót hallatni színpadáról:

**\* (Német szó a városligetben.)** Most már *Fisch* Ferenc, a *Variété* színház igazgatója is fölker annak a kijelentésére, hogy jövőre már az *ő színháza is egészen magyar* lesz. A német nyelvű énekeseket a fővárostól nyert koncessziója alapján szerződtette és egyszerre nem szabadulhat tőlük. Különben is a *Variété* színház műsora két harmadrészben magyar és csak egy harmada nemzetközi, a művezetés pedig egészen magyar.

*Pesti Hírlap*, 1895. június (17. évfolyam, 149-176. szám) 1895-06-09 / 156. szám, 9.o.<sup>23</sup>

Nem is maradt el a siker azután, hogy társulatát magyar színészekkel, műsorát pedig prózai kabaréjelenetekkel bővítette.

**Fisch Ferenc Variété színhaza. Városliget.**

**Ma és mindennap nagy előadás dús, gazdag és változatos műsorról a következő művészek fellépésével.**

**Férfiak:** Schenk Márton, Faludi Vilmos, Franzetti, Frühling és Herbst párdalososok, Choisni, Gerő, Kondor. **Nők:** Zobelné asszony, Benárd k. a., Forchetti k. a., Kurthy k. a., Medgyessy k. a., Nyitray k. a., Vilschek k. a., Gaubek k. a., Takátsy k. a., Uj k. a., Vidisky k. a.

**Naponta 3 előadás.** Az első előadás kezdete 4-kor, a második 6-kor, a harmadik 1/2, 8-kor. **Vasár- és ünnepnapokon az első előadás kezdete pontban 3 órákor.**

**Kedden augusztus 6-án Kunodi Károly karmester jutalomjátéka ez alkalomkor itt először.**

<b>A Jósno</b> operette.	<b>Az ujoncok</b> bohózat.	<b>Kurmärker et Picard</b> tréfás ballet.
-----------------------------	-------------------------------	--

Közreműködik a híres lichterthali Schrammel zene terzetto.

<b>Az állatorvos</b> tréfás jelenet.	<b>Egy zene Romance</b> énekli Benárd k. a.
---	--

**Az eredeti öreg Baiszer**  
kísérve a Lichterthali Schrammel terzetto által.

**Attraction.** Budapestén először **Mdms Virginie Adensamer** bámulatos mutatványai a függő nyujtón. **Uj!**

**Attraction.** **Circus Parodiák.** **Uj!**

*Pesti Hírlap*, 1895. augusztus (17. évfolyam, 208-238. szám) 1895-08-04 / 211. szám, 22.o.<sup>24</sup>

És már a jövőre is gondol, amikor castingot hirdet:

<sup>23</sup> [https://adplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1895\\_06/?query=fisch%20variete&pg=158&layout=s](https://adplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1895_06/?query=fisch%20variete&pg=158&layout=s)

<sup>24</sup> [https://adplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1895\\_08/?pg=75&layout=s](https://adplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1895_08/?pg=75&layout=s)

**Felhívás!**

Felhivatnak mindazon t. fiatal hölgyek, kik már a 17-ik évet betöltötték és magokat a **szini pályára** óhajtanák kiképeztetni, azt nálam kitűnő énektanárok által mint gyakorlók **díjtalanul** eszközölhetik. Szükségeltetik: **tiszta, csengő énekhang, jó hallás és osinos alak.**

Jelentkezhetni a mai naptól kezdve mindennap d. e. 10—12-ig Hermina-ut 51. szám alatt, Bokor József urnál.

**Fisch Ferencz,**  
a Varieté-színház igazgató-tulajdonosa.

Budapest, 1896. január (20. évfolyam, 5-30. szám) 1896-01-23 / 22. szám, 7.o.<sup>25</sup>

Nyilván Fisch kalkulál a millenniumi felhajtással. Ám ebben nem rüg labdába a *mozgóképeket* is vetítő Ős-Budavára árnyékában. A megmaradásért is küzdenie kell. Versengését Horváth Zsigmonddal egy harmadik „betolakodó” változtatta együttműködéssé: 1896-ban a Városligeti Vurstliba települt a korábban éppen Horváth-tal együtt dolgozó Galló György a maga **Magyar Műszinkör** nevű, fából ácsolt játszóterével. A korábban a **Népszínház** színpadi főgépészeként dolgozó látványtervező a színpadi masinéria minden trükkjét bedobva, bravúrosan kivitelezett, az aktualitásokra is reagáló, nívós *magyar* műsorokkal múlta felül a többiek sikerét. Ráadásul az árai is alacsonyabbak voltak, így gyorsan elhódította mind Horváth, mind pedig a Fisch-féle varieté közönségét.<sup>26</sup> Horváth és Fisch perrel igyekeztek elérni, hogy Galló **Műszinköre** „pusztuljon el a föld színéről”.<sup>27</sup> Természetesen hiába.

Fisch az új szezont megnyitja ugyan, de már a konkrétumokat nélkülöző hirdetéséből is látszik, hogy kevés az invenciója:

<sup>25</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Budapest\\_1896\\_01/?pg=206&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Budapest_1896_01/?pg=206&layout=s)

<sup>26</sup> Alpar Ágnes: A Városliget színházai, OSZMI Bp. 2001, 47.o.

<sup>27</sup> Galló György, Memorandum a városligeti Műszinkörrel. Bp., 1897. 4–5. in A Városliget színházai in Magyar Színháztörténet II. Lásd: <http://mek.niif.hu/02000/02065/html/2kotet/34.html#page211>

**Fisch Ferenc Variete-színház**  
 Városliget, népliget  
 ma szombat, 1896. március hó 21-én délután 4 órakor  
**nagy megnyitó-előadás**  
 elsőrendű művészi erőkkel előadatni fognak bohózatok,  
 vigjátékok, ugyeintén magán-énekek és ballett-táncok,  
 Naponta 2 előadás d. u. 4 és 6 órakor. Vasárnap és ünnepnapokon  
 minden órában előadás. Az első előadás kezdete d. u. 3 órakor. Milyen  
 tisztelt nagyérdemű közönség! Nem kiméltem sem költséget, sem fá-  
 radságot, hogy színházam eddigi jó birnevét továbbra is fenntartsam  
 es kitűnő művészi előadásaimmal a nagyérdemű közönség és rendes  
 látogatóim teljes elismerését kiérdemeljem.  
 Kiváló tisztelettel  
**FISCH FERENC**  
 igazgató és tulajdonos.

*Pesti Hírlap, 1896. március (18. évfolyam, 60-90. szám) 1896-03-21 / 80. szám, 19.o.<sup>28</sup>*

De beüt a menykő, amikor híre megy az új foto-elektronikai szenzációnak:

**Az animatográf!!**  
 A legújabb foto-elektroteknikai csoda.  
 Reprodukál minden élő jelenetet mozgásban — a valódi élet  
 tükré. Látható naponta délelőtt 10 órától kezdve folyta-  
 tólag estig  
 a Somossy-Mulató kávéházi télikertjében.  
 39515 **Belépti díj — korona.**

*Budapesti Hírlap, 1896. május (16. évfolyam, 120-149. szám) 1896-05-03 / 122. szám, 16.o.<sup>29</sup>*

Ez aztán a mutatványok mutatványa: „életírás”! Csak nem William Paul angol feltaláló 1896-ben bemutatott, világsikert aratott mozgókép-lejátszó masinájáról van szó, mert annak volt ez a neve: **Animatograph**.<sup>30</sup> Fisch urat azonban ez már nem lelkesítette, jöllehet, korábban maga is bevetett ennek előzményének tekinthető technikát, a villanyos laterna magicát. Kedvét szegte Matild, 17 éves kislánya halála is.<sup>31</sup> Inkább régimódi színpadi trükkjeivel és statikus tablókkal bűvészkedett tovább – igaz, már magyarul:

<sup>28</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1896\\_03/?pg=444&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1896_03/?pg=444&layout=s)

<sup>29</sup>

[https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap\\_1896\\_05/?query=Variete%C3%A9%20N%C3%A9pliget&pg=55&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap_1896_05/?query=Variete%C3%A9%20N%C3%A9pliget&pg=55&layout=s)

<sup>30</sup> Enciklopédia Britannica in <https://www.britannica.com/technology/animatograph>

<sup>31</sup> Elhaltak névsora in Pesti Hírlap, 1896. június (18. évfolyam, 150-178. szám) 1896-06-27 / 176. szám, 17.o.

Lásd: [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1896\\_06/?query=fisch%20variete&pg=546&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1896_06/?query=fisch%20variete&pg=546&layout=s)

**Csak magyarul! Csak magyarul!**

# Fisch-féle Variété színház

## városliget.

Ma és mindennap nagy művészies előadás, változatos új műsorral.  
 Mindennap 3 előadás az első d. u. 4 órakor, a második 6 órakor, a  
 harmadik este 1/2 8 órakor. Kedden f. hó 21-én az estélyi előadásban  
 1/2 8 órakor először:

**Egy est a kiállítási corsón.**

Nagy látványos bohózat természetes vizeséssel, Fontaine lumineuse tableauval. Azonkívül különböző táncok és énekszámok. 11141

*Pesti Hírlap, 1896. július (18. évfolyam, 179-209. szám) 1896-07-19 / 197. szám, 23.o.<sup>32</sup>*

Nyilván pénze sem volt az új felszerelés beszerzésére, mert a régiektől is meg kellett válnia, legalábbis azoktól, amiket nélkülözni tudott:

**Árverések a fővárosban. VII. kerület, Városliget, Variété-színház, Fisch Ferencz ing. január 13.**

*Magyarország, 1897. január (4. évfolyam, 1-31. szám) 1897-01-12 / 12. szám, 14.o.<sup>33</sup>*

Augusztusra láthatóan feléledt a cég. Kölcsönprodukciók a Budapesti Elite Orpheum Társulattól:

# Fisch-féle Variété-színház

Városliget, (Népliget.)  
 Naponta

## nagy művész-előadás.

Az előadások kezdete délután 4 és 6 órakor. Az **Elite-műsorból** különösen kiemelendő: **Trylbi elrablása**, operette. Az **eladott menyasszony**, operette. Az **apa büne** és **A három kalap**, vig bohózatok, ugyisint az összes szerződött tagok fellépte.  
**Vasár- és ünnepnap délután 3 órától óránként előadások.** Belépti-díj: I. hely 20 kr., II. hely 15 kr., karzat 10 kr.

**!Előzetes jelentés!**

**1897. szeptember 7-én, kedden, TROPFAUER ÁRMIN jutalomjátéka.** 14153

*Pesti Hírlap, 1897. augusztus (19. évfolyam, 211-241. szám) 1897-08-28 / 238. szám, 20.o.<sup>34</sup>*

Még jótékonykodásra is futotta. És ebben összejött a három korábbi versenytárs, Galló (és Szalkó) Magyar Műszinköre, Horváth Zsigmond Vaudville-Színháza és Fisch Variétéje.

<sup>32</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1896\\_07/?pg=366&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1896_07/?pg=366&layout=s)

<sup>33</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Magyarország\\_1897\\_01/?pg=183&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Magyarország_1897_01/?pg=183&layout=s)

<sup>34</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1897\\_08/?pg=519&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1897_08/?pg=519&layout=s)



**Meghívó**

a folyó évi augusztus hó 13-án este fél 8 órakor a  
**GREGORITS**-féle kerthelyiségben VI. ker., Horvina-ut  
 51. sz. (városliget), a Mária-remetel róm. kat. templom épí-  
 tése javára rendezendő

**táncsal egybekötötté**

**nagy jótékonyceélu művész-előadásra.**

A változatos dús gazdag műsorban közreműködnek a városligeti  
 (Népliget) Fisch Ferenc Varieté-színház, Galó és Szalkó Magyar  
 Műszinkör és Horváth Zsigmond Vaudeville-színház igazgatók  
 elsőrendű művészei. **Kimerítő műsor az előadás napján a**  
**jegyszedőknél kapható.**

**A templomépítési bizottság.**

**Belépti-jegy ára 50 kr.** Villanyos világítás. Jó  
 ételekről és italokról legjobban gondoskodik.

50518 **GREGORITS FERENC** vendéglős.

**Kedvezőtlen idő esetén 18-án.**

*Budapesti Hírlap, 1898. augusztus (18. évfolyam, 211-240. szám) 1898-08-13 / 223. szám, 13.o.<sup>35</sup>*

Fisch úr azonban egy újabb bajba futott bele – szerzői jogot sértett:

— **Perlekedő színészek.** Évekkel ezelőtt a pécsi színtársulat komikussát, *Andorffy Pétert* drámai hangulatok lepték meg és irt egy drámát, melynek „*Molnár és gyermeke*“ volt a címe. Elő is adták a darabot széltében, hosszában, a mely minden alkalommal nagy hatást ért el. A darab azután lekerült a színről. Hónapok multak el, a mikor egy napon arról értesül *Andorffy Péter*, hogy az ő drámáját nap-nap után telt ház mellett adják elő a városligeti *Varieté* színházban. *Andorffy*, a ki nem adott jogot a darabja előadására, szerzői jog bitorlása miatt beperelte a *budapesti kir. törvényszéknél Fisch* Vilmost, a nevezett színház direktorát és kártérítést követelt. A *budapesti törvényszék* a napokban átírt a pécsi kir. járásbiróságához, hogy ez ügyben hallgassa ki a felperest és az általa bejelentett tanukat. Ma délelőtt volt a kihallgatás *Obetkó Dezső dr.* aljársbiró előtt. A tanuk vallomása szerint a darabot telt ház előtt tizenötször adatta elő egy-más után a *Varieté* színház igazgatója. A kihallgatási jegyzőkönyvet a járásbiróság most fölterjeszti a *budapesti törvényszék*hez, a mely ez ügyben már a legközelebb megfogja hozni az ítéletet.

<sup>35</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap\\_1898\\_08/?pg=164&layout=](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap_1898_08/?pg=164&layout=)

*Pécsi Napló, 1898. november (7. évfolyam, 251-275. szám) 1898-11-11 / 259. szám, 7.o.*<sup>36</sup>

Nem tudjuk, mi lett az ügy vége, mindenesetre a Fisch-variété újraindult. A zsákbamacskaműsört a bohózatokat is író komikus színész rendezte:



*Budapesti Hírlap, 1899. március (19. évfolyam, 60-90. szám) 1899-03-18 / 77. szám, 14.o.*<sup>37</sup>

Ez bejött, mintha némileg professzionálódott volna a vállalkozás, legalábbis a színlap szerint:



*Pesti Hírlap, 1900. május (22. évfolyam, 119-148. szám) 1900-05-12 / 129. szám, 20.o.*<sup>38</sup>

Biztos ami biztos, azért jól jönnek a klasszikus cirkuszi attrakciók is, ügyes tálalásban:

<sup>36</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PecsiNaplo\\_1898\\_11/?pg=88&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PecsiNaplo_1898_11/?pg=88&layout=s)

<sup>37</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap\\_1899\\_03/?query=fisch%20variete&pg=357&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap_1899_03/?query=fisch%20variete&pg=357&layout=s)

<sup>38</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1900\\_05/?query=fisch%20variete&pg=259&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1900_05/?query=fisch%20variete&pg=259&layout=s)

— A tűzkirálynő a Városligetben. *Fisch Varieté Színházában* a Városligetben 22-ikétől kezdve kezdi meg működését „La belle Sémona”, az elégtelen tűzkirálynő és kígyó- és oroszlan-idomítónő. Tűzmutatványairól külföldi lapok rendkívül elismerőleg nyilatkoznak s orvosok, akik megvizsgálták, kijelentették, hogy semmi mesterkedést nem használ, hogy a lángok ellen megvédje testét. Mutaíványait naponként fogja végezni.

*Budapesti Napló, 1900. május (5. évfolyam, 119-148. szám) 1900-05-22 / 139. szám, 7.o.*<sup>39</sup>

Optimistán indul a következő évad, bár mintha kissé komorra sikerült volna az ismét konkrétumokat nem tartalmazó reklám.

**FISCH VARIETÉ SZINHÁZA Városliget.**  
**Ma, vasárnap, március 31-én fényes megnyitó előadás.**  
 Meglepő változatos műsor. **Az összes szerzőtetett műsorok**  
**!! Új szólók !!** **főllépte.** **!! Új bohózatok !!**  
**Kezdeté matól fogva naponta 1/2 órákor délután.**  
**!! Akár szép !!** **!! Akár esős !!**  
**Helyárak:** Páholy 3 korona. Főntartott hely 60 fillér. I. hely 40 fillér. II. hely 30 fillér. Karzat 20 fillér. Tisztelettel  
 62888 **Az igazgatóság**

*Budapesti Hírlap, 1901. március (21. évfolyam, 60-89. szám) 1901-03-31 / 89. szám, 19.o.*<sup>40</sup>

Itt meg is szakad a Fisch-varieté krónikája, s csak két év múlva folytatódik újból, mégpedig Fischné asszony saját „mozgósínháza”, az előkelő nevű **The Royal Vio** biográf megnyitásával,<sup>41</sup> amelyre 1903. július 5-én került sor az Állatkerti út 10. alatt, „az Artézi Fürdővel szemben”.<sup>42</sup> 1921-ig működött nyáron minden nap, télen hétvégeken.<sup>43</sup> 1000 néző foglalhatott benne helyet, ami akkor rekordnak számított.<sup>44</sup>

<sup>39</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiNaplo\\_1900\\_05/?pg=342&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiNaplo_1900_05/?pg=342&layout=s)

<sup>40</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap\\_1901\\_03/?pg=647&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap_1901_03/?pg=647&layout=s)

<sup>41</sup> [http://www.epa.uz.ua/02900/02991/00005/pdf/EPA02991\\_fotomuveszet\\_2016\\_4\\_102-111.pdf](http://www.epa.uz.ua/02900/02991/00005/pdf/EPA02991_fotomuveszet_2016_4_102-111.pdf)

<sup>42</sup> Lajta 1920-21-es évkönyvek

<sup>43</sup> Lajta Andor Budapesti filmszínházak története 1896-1959 in BUDAPESTIMOZIK (Fehérvári Zoltán), 275.o.)

<sup>44</sup> Mozi-almanach, 1914. Szerk.: Lenkei Zsigmond–Vári Rezső. Bp., 1914. Mozivilág kiadóhivatala, 236.o.



A The Royal Vio mozi, 1919 ősze. Nok Gyula felvétele<sup>45</sup>

Az állandó mozi megnyitásának örömét újabb családi tragédia komorította el: Matild után Fischék elvesztették Annuskát is:

*Fiesch* Annuska, Fisch Ferencznek a városligeti «Varieté» színház igazgatójának leánya, életének 21-ik évében tegnap reggel hosszas szenvedés után meghalt.

*Független Magyarország*, 1903. augusztus (2. évfolyam, 493-522. szám) 1903-08-24 / 515. szám, 5.o.<sup>46</sup>

Fisch Ferencz tempót vesztett. Nem tudta elengedni az ő kis varieté-színházát, s pénzt, energiát nem kímélve újjászervezte. Vidékről szerződtetett rendezőt és színészeket, amivel veszített varieté jellegéből, és közönséges, olcsó színházhoz vált hasonlóvá, népszínművek és egyfelvonásos zenés mókák repertoárral.

<sup>45</sup> Fotóművészet 2016.4.sz. 59 évf. Demeter Zsuzsa Pillanatképek a Vidámpark múltjából

<sup>46</sup> [https://adtpus.arcanum.hu/hu/view/FuggetlenMagyarország\\_1903\\_08/?pg=372&layout=s](https://adtpus.arcanum.hu/hu/view/FuggetlenMagyarország_1903_08/?pg=372&layout=s)

\* (A városligeti „Variété“ színház) igazgatója, Fisch Ferenc, a nyári évadra művezető-rendezőnek szerződtette *Deréky* Antalt, az előnyösen ismert népszínműíró, aki most a vidéki színházak jelesebb tagjaiból szervezi a színház személyzetét. A Variété színház egyfelvonásos eredeti népszínműveket, vígjátékokat, bohózatokat és operetteket kultivál. A színházat március hó 5-én, szombaton, nyitják meg, egészen új, eredeti műsorral.

*Pesti Hírlap*, 1904. február (26. évfolyam, 47-60. szám) 1904-02-19 / 50. szám, 6.o.<sup>47</sup>

(\*) A városligeti «Variété» színház igazgatója *Fisch* Ferencz, — aki német ember létére, színházában már évek óta magyar színelőadásokat rendez, az idei szezonra is szerződtette művezető-rendezőnek *Deréky* Antalt, az előnyösen ismert népszínműíró, aki most a vidéki színházak elsőrendű tagjaiból szervezi a «Variété» színház személyzetét. Már eddig is sikerült több jeles erőt megnyerni és pedig a győri, szabadkai és temesvári szintársulatól. A színház egyfelvonásos eredeti népszínműveket, vígjátékokat, bohózatokat és operetteket kultivál, minden frivolitás és trágárság kizárásával, úgy hogy családok, felnőtt gyermekeikkel is kellemes szórakozást nyerhetnek. A színházat március hó 5-én, szombaton nyitják meg, egészen új, eredeti műsorral.

*Független Magyarország*, 1904. február (3. évfolyam, 674-702. szám) 1904-02-20 / 693. szám, 10.o.<sup>48</sup>

A „minden frivolitást” kizáró műsor, gyerekeknek:

<sup>47</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1904\\_02-2/?query=fisch%20variete&pg=93&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1904_02-2/?query=fisch%20variete&pg=93&layout=s)

<sup>48</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/FuggetlenMagyarorszag\\_1904\\_02/?pg=299&layout=s&query=Fisch](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/FuggetlenMagyarorszag_1904_02/?pg=299&layout=s&query=Fisch)

**Varieté-színház**  
a városligetben (Igazgató: **Fisch F.**)  
Szombaton, március 12-én és azután minden nap,  
**szenzációs ujdonságok:**  
**Szeccessziós lányok**  
uj énekes bohózat.  
**A csontváz**  
uj bohózat.  
**Kezdeté naponként d. u. 3 órakor.**

*Független Magyarország, 1904. március (3. évfolyam, 703-733. szám) 1904-03-12 / 714. szám, 20.o.<sup>49</sup>*

A kezdeti Fisch-variétéből másodrangú, provinciális pesti színház lett, de mozi-újdonsággá is válhatott volna. (A mozik most kezdenek burjánzani Budapesten, elfér akármennyi.) És ekkor, Ferencz végre beenged variété-színházába „élő fényképeket” is. Mintha saját maga után kullogna.

**Magyar „Varieté” Színház**  
(a városligetben). — Ma szombaton és ezután minden nap  
**Szenzáció!! Ujdonság!!**  
**Egy kis garnizonból.**  
Parodisztikus bohózat, írta: **Deréki Antal.**  
**A piripócsi dalárok.**  
Uj énekes bohózat.  
———— Naponta délután 3<sup>1/2</sup> órától előadás. ————  
**Roland Róbert,** **Élő fényképek**  
a jelenkor legkitünőbb zene- a legtökéletesebb művészi kivitelben.  
utánzója. **Fisch Ferenc** igazgató.

*Pesti Hírlap, 1904. május (26. évfolyam, 121-150. szám) 1904-05-07 / 127. szám, 20.o.<sup>50</sup>*

Vagy magával versenyezne: hatásosabbnak kell lenni a családi biográfnál, ezért bizarrabbnál bizarrabb műsorokkal „licitál”: háborús operett és horror következik:

<sup>49</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/FuggetlenMagyarország\\_1904\\_03/?pg=219&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/FuggetlenMagyarország_1904_03/?pg=219&layout=s)

<sup>50</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirnap\\_1904\\_05/?pg=197&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirnap_1904_05/?pg=197&layout=s)

**Magyar „VARIETÉ-SZINHÁZ“**  
 (A VÁROSLIGETBEN).  
**ELŐSZÖR! Szenzációs újdonás! ELŐSZÖR!**  
 Ma és ezentul minden nap, pontban este 6 órakor  
**AZ OROSZ-JAPÁN HÁBORU.**  
 Nagy látványos operette, csataképekkel, fényes kiállítással. Irta:  
**Deréki Antal**; zenéjét eredeti japán dallamokból összeállította:  
**Kunodi Károly.** Minden nap este 6 órakor.  
 20788 **FISCH FERENCZ**, igazgató.

*Pesti Hírlap, 1904. június (26. évfolyam, 151-180. szám) 1904-06-18 / 168. szám, 19.o.<sup>51</sup>*

(\*) **A halál a szinpadon.** A városligeti *Varieté-színházban* szombaton adták először *Deréki Antal* „*Haláltánc*“ című látványos regéjét, melyben a szimbolikus «Halál» szerepét a szerző maga megrázó drámai erővel játszotta, úgy hogy a színházat zsu-folásig megtöltő közönség nemcsak az előadás végén, de nyílt jeleneteiben is zajosan megtapsolta. Az előadás maga, jóval fölötte állott a városligeti nyári színházakban megszokott sablonon; a közreműködők valamennyien érezték, hogy ezt a poétikus szép darabot erkölcsi kötelességük diadalra juttatni, ami — dicséretükre legyen mondva, — kitűnően sikerült. A főszereplők: *Vidra Irén, Latabárné, Alanyi Hajnalka, Deréki, Pesti, Roland, Faragó, Mátray* és a még fiatal *Deréki János* mind feladatuk magaslatán állottak és oly zajos tapsokban részesültek, amilyent ebben a nyári színházban még alig lehetett hallani. A darab maga, idegrázó szép meséjével, gyönyörű kiállításával, balletjével, repülő angyalival és csoportozataival valóságos látványosságot képez és *Fisch Ferencz* igazgató méltán rászolgált a dicséretre, hogy egy magyar szerző művének fényes kiállítására jelentékeny áldozatokat hozott.

*Független Magyarország, 1904. július (3. évfolyam, 823-853. szám) 1904-07-26 / 848. szám, 12.o.<sup>52</sup>*

Vagy olcsó show-műsor:

<sup>51</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1904\\_06/?query=fisch%20variete&pg=482&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1904_06/?query=fisch%20variete&pg=482&layout=s)

<sup>52</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/FuggetlenMagyarország\\_1904\\_07/?pg=457&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/FuggetlenMagyarország_1904_07/?pg=457&layout=s)

**Varieté-színház**  
(a Városligetben)

**Ma és ezentúl mindennap !**

<b>Molnár Bella,</b> mint vendég.	<b>Gergely Célia,</b> színésznő.
<b>Vidra Irén,</b> énekesnő.	<b>Roland Robert,</b> a jelenkor legkitünőbb zene- utánozója.
<b>Gyöngyösi Margit,</b> coupleténekesnő.	<b>Perti Jenő</b> és
<b>Eliza,</b> excentrique táncosnő.	<b>Faragó Jenő</b> komikusok.

**Naponként változtatott műsor és folytatódó előadás.**  
Kezdete pontban 3 és fél órakor, vége 9 óra felé. Belépni  
mindig lehet.

<b>Deréki Antal,</b> rendező.	<b>Fisch Ferenc,</b> igazgató.
----------------------------------	-----------------------------------

*Független Magyarország, 1904. augusztus (3. évfolyam, 854-882. szám) 1904-08-13 / 866. szám, 15.o.<sup>53</sup>*

Nem lehetett már sikere, és hosszú ideig nem is hallani róla semmit. Aztán meg csak rosszat. Annyi jó van benne azért, hogy kiderül: beadta a derekát, és végleg elkötelezte magát ő is a mozgófénykép mellett, sőt, már két vetítőhelye is van. A váltás azonban mentális romlással járt nála: alkoholba ölte fájdalmát. Tetézte ezt az ellene forduló közvélemény is. Nyilván meg volt az okuk rá:



**A látványossági munkások szervező-bizottsága** a következő sorok közlésére kért föl bennünket:

A látványossági munkáltatók között is akadt egynéhány, akinek nem megy a fejébe, hogy a látványossági munkások is szervezkednek. Ebbe a diszes társaságba tartozik Fisch Ferenc mozgófényképtulajdonos is, aki a szervezett munkásokat gyalázza és a közönség hallatára szidja a szocialistákat gazembereknek, csavargóknak stb. eféléknek. Ez a notórius alkoholista elfelejti, hogy ő bizony a munkásság filléreire szerezte magának azt, amije van. Az egyik üzlete a városligetben áll, a volt Variete-színház, amelyhen most mozgóképeket mutat. A másik Kőbányán, a Szent László-téren van felállítva. E helyeben élösködik Fisch Ferenc a munkásokon és mégis gyalázza az összmunkásságot. Elvtársak, ne vigyétek filléreteket az ilyen munkásgyalázó bódejába, majd meglátjuk, telik-e neki akkor is annyi szeszre s lesz-e kedve továbbra is gyalázni a munkásságot.

*Népszava, 1906. szeptember (34. évfolyam, 206–231. sz.) 1906-09-16 / 219. szám, 11-12.o.<sup>54</sup>*

Mindez rontotta hősünk szellemi egészségi állapotát. De még felállt.

---

<sup>54</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszava\\_1906\\_09/?query=fisch%20variete&pg=178&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszava_1906_09/?query=fisch%20variete&pg=178&layout=s)

— Ép elmével örültnek nyilvánítva. A bécsi „Zeit“-nek jelentik Budapestről a következőket: A városligeti „Variété“ színház tulajdonosát, *Fisch* Ferenczet nemrégiben három orvos véleménye alapján, mint közveszélyes őrültet, az országos tébolydába akarták szállítani. *Fisch* azonban megtudta ezt és megszökött, elgyalogolt Dunakesziig s onnan vonattal Bécsbe utazott. Itt jaureggi *Wagner* és *Fritsch* tanárokkal megvizsgáltatta magát, akik mindketten bizonyítványt állítottak ki neki arról, hogy elméje teljesen normális. *Fisch* erre visszatért Budapestre s itt még egy rendőrorvossal is megvizsgáltatta magát, aki csatlakozott a bécsi professzorok véleményéhez. Így elmaradt a tébolydába való beszálltatása, *Fisch* most az ellen a három elmeorvos ellen, akik őt őrültnek nyilvánították, bűnvádi feljelentést tett. Egyúttal bejelentette azt is, hogy távollétében eltűnt egy 20.000 koronás takarékpénztári könyve.

Magyarország, 1906. december (13. évfolyam, 291-315. szám) 1906-12-08 / 297. szám, 12.o.<sup>55</sup>

Lehet, hogy meglelt a takarékkönyve, mert egy év múlva már 4, azaz négy mozija volt:

## FISCH-BIOSCOPE

a főváros legrégebb és legkedveltebb szórakozó helye! A legujabb szenzációt keltő ujdonságok!

### Városi fiókok:

**Vig-mozi**, Rottenbiller-utca 10. szám alatt.  
**Király-mozi**, Király- és Vörösmarty-utca sarkán.  
**Obuda**, Kisfaludy-színház.  
**Villamos-színház**, Kálvin-tér 2. szám alatt.

Az előadások hétköznap délután 5 órától este 10-ig, vasár- és ünnepnapokon délután 3 órától este 10 óráig tartatnak meg.

Helyárak: I. hely 40 fillér, II. hely 30 fillér, III. hely 20 fillér.  
Nagy fűtött várótermek. — Minden második nap új műsor.

<sup>55</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Magyarország\\_1906\\_12/?pg=191&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Magyarország_1906_12/?pg=191&layout=s)

Népszava, 1907. december (35. évfolyam, 285–309. sz.) 1907-12-01 / 285. szám, 16.o.<sup>56</sup>

A sláger pedig a nagy Pathé-szenzáció – de már csak egy moziban, új helyen:



Népszava, 1908. április (36. évfolyam, 79–104. sz.) 1908-04-04 / 82. szám, 11.o.<sup>57</sup>

Ekkoriban Fisch Ferencz úgy érezte, megérett a helyzet, hogy teljes egészében beépüljön a magyar társadalomba, ami közéleti szerepvállalásra készítette: funkciót vállalt az 1908. március 12-én megalakult **Magyar Kinematográfusok Országos Szövetsége** fővárosi választmányában,<sup>58</sup> sőt, az **Országos Színészegyesület Nyugdíjintézetének** is aktívan dolgozott.<sup>59</sup> Mindez azonban inkább csak tovább terhelte amúgy is roncsolódott szervezetét. Ráadásul házassága is csődbe jutott, 1908 tavaszán el is kezdődött a bontóper.<sup>60</sup> De nem jutott a végére. Fisch úrnál „elszakadt a cérna”:

— **(Merénylő férj.)** Frisch Ferenc városligeti mozgósínháztulajdonos ma este tizenegyedfél óra tájban, a Városligetben lévő Müszinkör előtt revolverből háromszor rálőtt a feleségére, született Fuchs Erzsébetre. Mind a három golyó talált. Súlyosabb sebet azonban csak az ejtett, a mely az asszony keze-fejét érte. Frischnét bevitték a Rókus-kórházba, a merénylő férjet pedig letartóztatták. Frisch valóban volt a feleségétől s azért támadta meg az asszonyt, mert a válópör során állítólag nagy anyagi kárt okozott neki.

Budapesti Hírlap, 1908. augusztus (28. évfolyam, 185-208. szám) 1908-08-28 / 206. szám, 10.o.<sup>61</sup>

<sup>56</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszava\\_1907\\_12/?pg=15&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszava_1907_12/?pg=15&layout=s)

<sup>57</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszava\\_1908\\_04/?pg=50&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszava_1908_04/?pg=50&layout=s)

<sup>58</sup> Kőhádi Zsolt Tovamozduló ember tovamozduló világban (magyar némafilm 1896-1931 között, MFI 1996), 41.o.

<sup>59</sup> Színészek Lapja 1923.02.15. in Föld Ottó: Bohémvilág, 103.o.

<sup>60</sup> Levéltári jelzet: HU BFL - VII.2.c - 1908 - V.0442 Lásd:

<https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Polgper/22045/?list=eyJxdWVyeSI6ICJkZpc2NoEzIcmVuY1wiIn0>

<sup>61</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap\\_1908\\_08/?pg=605&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap_1908_08/?pg=605&layout=s)

A katasztrófa a két szemzőgből:

— **Szent a házasság!** Fisch Ferenc városligeti mutatványos, csütörtökön este 11 óra tájban *revolveres merényletet* követett el a felesége ellen. Fisch Ferenc már évek óta háboruságban élt a feleségével, született Fuchs Erzsébettel. Az 52 éves asszony állítólag okot szolgáltatott a féltékenységre, ami mód-fólött elkészerítette Fisch-t, aki őszintén szerette a feleségét. Az asszony egyébként is sok borsot tört a férje orra alá. Az volt a célja, hogy magához kaparintja férje vagyonát és aztán elválik tőle. Titokban a saját nevére iratta férjének városligeti telkeit és ma dél-előtt is abban járt, hogy Fisch Ferencnek egyik mozgófénykép-színházát a maga nevére irassa. A boldogtalan ember értesült a felesége szándékáról és este azzal ment haza, hogy kérdőre vonja az asszonyt. Fischné azonban nem ment haza. A Városligetben, a mutatványos-téren sétált egyik ismerősével. Fisch Ferenc az asszony keresésére indult. A Mű-

szinkör előtt találta meg, amint karonfogva sétált a fiatalemberrel. Fisch Ferencet elborította a düh, revolvért rántott, a feleségére irányította és *háromszor elsütötte*. Azután futásnak eredt. A három golyó közül csak az egyik talált, az is csak könnyen sebezte meg az asszony kezefejét. Fischné hazaszaladt a lakására, orvosért küldött és beköttette a sebet. Fisch Ferencet egy bérkocsis elfogta és rendőrnek adta át, aki bekísérte a főkapitányságra. Az ügyeletes tisztviselő éjjél után egy órakor hallgatta ki a merénylő férjet. Kihallgatása két óráig tartott, ami után őrizet alá vették Fisch Ferencet.

Népszava, 1908. augusztus (36. évfolyam, 183–207. sz.) 1908-08-28 / 205. szám, 6-7.o.<sup>62</sup>

<sup>62</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszava\\_1908\\_08/?pg=273&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszava_1908_08/?pg=273&layout=s)

— **A városligeti családi dráma.** Pénteki lapunkban megírtuk, hogy Fisch Ferenc mozgófénykép-színház tulajdonos csütörtökön éjjel a Városligetben revolverrel háromszor rálőtt feleségére, akit az egyik golyó a jobb kezefején súlyosan megsebesített. A merényletet évek óta húzódó családi viszálykodás előzte meg. Fisch, aki husz évvel ezelőtt jött Németországból a fővárosba, a városligeti vurstliban előbb varieté színházával, majd mozgószínházaival vagyont szerzett. Az utóbbi években Fisch ivásnak adta magát és ez időtől kezdve üldözési mániában szenvedett. Feleségét különféle rágalomokkal illette és ráfogta, hogy vejjével összejátszva, ki akarja őt forgatni vagyonából. Folyton fenyegette családját, amely ekkor elmeszakértőkkel megvizsgáltatta. Az elmeszakértők kijelentették, hogy Fisch elmebajos. E szakértői vélemény alapján Fischné a férje gondnokság alá helyezését és elmeógyógyintézetbe való elhelyezését kérte. Fisch azóta többször hangoztatta, hogy megöli a feleségét s azután öngyilkos lesz. Fisch Ferencet bevitték a főkapitányságra, ahol kijelentette, hogy *előre megfontoltan* követte el tettét. *Letartóztatták*, de intézkedtek, hogy elmeállapotát megfigyeljék, mert kétségtelen, hogy elmebajos.

*Nepszava, 1908. augusztus (36. évfolyam, 183–207. sz.) 1908-08-29 / 206. szám, 8.o.*<sup>63</sup>

A végkifejlet:

— **(Merénylő mutatványos.)** Kórody M. Béla csak pénteken délben tudta kihallgatni Fisch Ferenc városligeti mutatványost, aki tegnap este négyszer rálőtt a feleségére, Fuchs Erzsébetre. Fisch azzal védekezett, hogy részeg volt s elkese-ritette az a harc, amelyet családja ellene folytattott. A rendőrség Fisch Ferencet letartóztatta. Felesége sajtópert indít ama lapok ellen, melyek becsületét sértő közleményeket hoztak róla.

*Pesti Hírlap, 1908. augusztus (30. évfolyam, 184-208. szám) 1908-08-29 / 207. szám, 8.o.*<sup>64</sup>

Fisch Ferencz, a hatvanhárom éves szórakoztató művészt egészségi állapotára való tekintettel hamar, 12 nap vizsgálati fogság után kiengedték a fogházból.

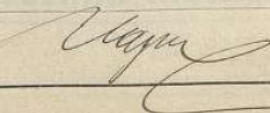
<sup>63</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszava\\_1908\\_08/?pg=285&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszava_1908_08/?pg=285&layout=s)

<sup>64</sup>

[https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1908\\_08/?query=%22Fuchs%20Erzs%C3%A9bet%22&pg=795&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1908_08/?query=%22Fuchs%20Erzs%C3%A9bet%22&pg=795&layout=s)

1.	Törzskönyvi folyó szám: <u>1336</u>	Fogyatkozás:
	A fegyenc neve: <u>Fisch Ferencz</u>	<u>Vimarszáll</u>
	Álneve:	
2.	A <u>bp</u> kir. ügyességi börténből kir. törvényszéki fogházból	<u>1908. 11. 24.</u> beszállított.
<b>Személy-leírása:</b>		
3.	Magassága: <u>164</u> centiméter Testalkata: <u>csos</u>	Haja: <u>szőke</u> Homloka: <u>magas</u>
		Orra: <u>rendes</u> Bajusza: <u>szűk, vékony</u>
		Álla: <u>széles</u> Szakálla:
<b>Személy-leírása:</b>		
3.	Magassága: <u>164</u> centiméter Testalkata: <u>csos</u> Arcza: <u>nyorvas</u> Arcszíne: <u>egérpi</u>	Haja: <u>szőke</u> Homloka: <u>magas</u> Szemöldöke: <u>szőke</u> Szeme: <u>kék</u>
		Orra: <u>rendes</u> Bajusza: <u>szűk, vékony</u> Szája: <u>rendes</u> Fogai: <u>egyes</u>
		Álla: <u>széles</u> Szakálla: Különös ismertető jelei:
<b>Személyes viszonyai:</b>		
4.	Szülőhelye:	<u>Bajoc</u> országban, megyében, város/község, pusztá
5.	Utolsó lakhelye és illetősége:	országban, megyében, <u>bp</u> város/község, pusztá <u>S. Karmira út 59</u>
6.	Születése:	törvényes <sup>hízenességből</sup> <sub>házasságon kívül</sub> született.
7.	Életkora:	mostani büntetének elkövetésekor éves volt; a beszállításkor éves; (szülői nevelésben éves koráig részesült, nem részesült).

8.	Nyelvismeretei:	anyanyelve <i>német</i> beszél még
9.	Tanulmánya:	írni <i>l</i> olvasni <i>l</i> számolni <i>l</i> magasabb oktatásban <i>u</i> részesült.
10.	Hitvallása:	<i>nlc.</i> hitvallásu; vallási ismerete <sup>hiányos</sup> <sub>kielégítő</sub>
11.	Családi állapota (nőtlen, hajadon, nős, férjezett, özvegy, gyermekek száma, szülei élnek, nem élnek):	<i>házas</i> <i>l</i> gyermek <sup>kel</sup> <sub>nélkül</sub> <i>szülői élnek, nem élnek; csak atyja, csak anyja él.</i>
12.	Hivatása (mestersége, foglalkozása), foglalkozás nélküli:	<i>mechanikus</i>
13.	Vagyoni állapota (bir-e vagyonnal és hol? s van-e örökösödésre kilátása)?	
14.	Egészségi állapota (jó, közepesrű, rossz):	beszállításkor <i>rossz</i> ; szabaduláskor ; elmebetegségre hajlandó.
<b>Előélete:</b>		
15.	Volt-e előbb kihágás miatt rendőrileg fenytve (hányszor, mikor, hol, mily kihágás miatt, miként fenytettetett)?	* <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
16.	Volt-e előbb vétség miatt elítélve (hányszor, mikor, hol, mely bíróság által, mily vétség miatt, miként)?	<i>S</i>
17.	Volt-e előbb büntett miatt elítélve (mily büntett miatt, hányszor, mely e. f. bíróság által, melyik börtönben vagy fegyintézetben töltötte ki büntetését)? előbbi büntetése királyi kegyelem, föltételes szabadság vagy elvülés által meg rövidítették-e?	
<b>Mostani büntette:</b>		
18.	A mostani elítélés alappjául szolgáló büntett:	<i>Cyilkosság kísérlet.</i>
24.	Büntársak	
	22-ik rovathoz:	
25.	A kísérleti magán elzárás végrehajtásának ideje s tartama:	
26.	Rövidebb tartamu átkisérések:	
27.	A büntetés lejárta előtt beállott változások (legfelsőbb kegyelem, javító vagy közvetítő intézetbe, más börtönbe, fegyintézetbe, tébolydába stb. való áthelyezés, föltételes szabadság — a ministeri rendeletek száma s kelte; — szokás, elhalálozás — a halottak anyakönyvének vonatkozó folyó száma):	<i>1901. októb. 10-én visszaváltatott a bpr. fogházba</i>
28.	A fegyelmi könyv vonatkozó folyó számai:	
29.	Fegyintézeti foglalkozása:	eredménynyel foglalkozott.

31.	A fegyintézetben tanúsított viselet és észlelt erkölcsi állapot:	(Kivonat a fegyintézeti házi tanács 1..... évi..... hó..... napján tartott ülésének..... számú jegyzőkönyvéből.)
32.	Szabadulásakor mi módon és hova (város/község) bocsáttatott el?	
33.	A fegyenczre és magán ügyeire vonatkozó tárgyalási iratok iktatókönyvi száma:	2941/08
34.	Szabadulása utáni magaviseletéről (foglalkozásáról) nyert adatok:	
35.	<b>Megjegyzés:</b>	
36.	A..... kir. országos fegyintézet igazgatójának vagy helyettesének aláírása:	

3. oldal. Törzskönyv.

## FOGOLYTÖRZSKÖNYV

Törzskönyvi folyószám: 1336

Fegyencz neve: *Fisch Ferencz*

Fogyatkozás: *Visszaszáll*

Bp. királyi ügyészségi börtönből/királyi törvényszéki fogházból. 1908.IX.28. bezállított Érdekes, hogy hiányoznak a születési adatok.

Megvan viszont, hogy nézett ki Fisch Ferencz: 164 cm magas, erős testalkatú, hosszas arcú, egészséges arczsínű, szőke hajú, magas homlokú. kék szemű, rendes orrú, őszülő szőke bajuszú, kerek állú, ép fogazatú. Született: Bajorországban, és ez az, amivel a sok névrokona közül azonosítani tudjuk, hogy ő a mi emberünk.

Utolsó lakhelye: Bp. Hermina út 59.

Anyanyelve német.

Római katolikus.

Házasság, felesége: Fuchs Erzsébet, 4 gyermek.

Mestersége: mechanikus

Beszállításkor egészségi állapota: rossz

A mostani elítélés alapjául szolgáló büntett: *Gyilkossági kísérlet*.

A fegyencz és magán ügyeire vonatkozó tárgyalási iratok iktatókönyvi száma: 2941/08

1908. októb. 10-én visszaszállított a bp. fogházba.

Ügyleírás hiányzik!<sup>65</sup>

— A férj merénylete. Mult év augusztus 27-én este 10 órakor a városligeti mutatványos téren Fisch Ferenc mozgófényképvállalat tulajdonos civakodás közben háromszor rálőtt nejeire, született Fuchs Erzsébetre. A lövések közül egy az asszony jobb kezét találta. Fisch Ferenc házastárssal szemben elkövetett szándékos emberölés büntettének kísérletével vádolva fogházba került. A vizsgálóbíró előtt azzal védekezett, hogy ittas volt, szokása ellenére többet ivott a kelletténél és az ital fejébe szállt. A revolvert a nejeivel folytatott heves szóváltás fölötti izgalmában sűtötte el, nejét nem megölni, csak megijeszteni

<sup>65</sup> HU BFL - VII.101.e - fogoly.II – 1336 in <https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Fogoly/341109/>



akarta. Fisch Ferenc épelméjűsége tekintetében kétség merül fel, a vizsgálóbíró elrendelte elmeállapotának megvizsgálását. A vizsgálat megállapította, hogy Fisch Ferenc nem szenved elme-zavarban, de tettének elkövetésekor jelentékenyen korlátozva volt elhatározási képessége. A vizsgálat során neje meglátogatta őt a fogházban, a házasársak megbékültek egymással és Fischt neje kérelmére szabadlábra is helyezték. Midőn megvizsgálták az asszony sérüléseit, megállapítást nyert, hogy a seb nyolc napon belül gyógyult és így csak könnyű testi sértés vétsége forog fenn. Fisch Ferencné indítványát visszavonta, férje megbüntetését nem kívánta, ennek folytán a vizsgálóbíró dr. Vázsonyi Vilmos védő előterjesztésére Fisch Ferenc ellen az eljárást megszüntette.

Pesti Hírlap, 1909. január (31. évfolyam, 13-26. szám) 1909-01-24 / 20. szám, 20.o.<sup>66</sup>

Fisch Ferencz nem sokkal élte túl kiszabadulását, még ugyanebben az évben meghalt.

Varietéje viszont hagyott nyomot a kulturális emlékezetben. A dalszerző Zerkovitz Béla például emlegette a krónikás szerint: „bizony, a szegedi bohém napokat a pesti realitás követte. Na jó, azért ez nem teljesen igaz, hiszen még Markó utcai reáliskolás korában is eljár a Fisch-varieté és a Hökköm-színház előadásaira. Ennek finanszírozását a tankönyveinek és használt iskolaszereinek eladásából oldotta meg a rendkívül leleményes ifjú Zerkovitz.”  
*Egy építész, ki orfeumdalokban olvad fel.” Zerkovitz Béla<sup>67</sup>*

És ki tudja, talán Kertész Mihályból sem lett volna Michael Curtis a Fisch-varieté nélkül – derül ki egy 1931-ben vele készült interjúból:

Arról kezd beszélni, amikor még a Magyar Színházban játszotta a Császár katonáit. Első filmszerepéről beszél, arról az időről, amikor a mozit még vásári komédiának bélyegezték és csak a Fisch Varietében és a Pathé Sátorban mutattak be rövid filmeket.

Színházi Élet - 1931/31. szám, 10.o.<sup>68</sup>

<sup>66</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap\\_1909\\_01-2/?pg=291&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiHirlap_1909_01-2/?pg=291&layout=s)

<sup>67</sup> [https://orfeum.blog.hu/2011/09/07/egy\\_epitesz\\_ki\\_orfeumdalokban\\_olvad\\_fel\\_zerkovitz\\_bela](https://orfeum.blog.hu/2011/09/07/egy_epitesz_ki_orfeumdalokban_olvad_fel_zerkovitz_bela)

<sup>68</sup> [https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/SzinhaziElet\\_1931\\_31/?pg=11&layout=s](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/SzinhaziElet_1931_31/?pg=11&layout=s)